

‘Din ve Liderlik’ Bildirisi Müzakeresi

Cağfer Karadaş*

Çok değerli akademisyen ve devlet adamı Yalçın Akdoğan Beyin bildirisi Hz. Hz. Peygamber’in din ve liderlik meselesini dengeli ve düzeyli anlatan bunu Kur’an ayetleri, hadisler ve aklî çıkarımlarla destekleyen, peygamberler ve bilhassa Hz. Peygamber’in liderliğinden örnekler veren zengin içerikli ve derinlikli bir çalışma örneğidir. Yalçın Akdoğan Bey, akademisyenliğinin yanında devlet adamlığı birikimi ve tecrübesiyle konuya hem teorik hem de pratik açıdan yaklaşım sergilediği bildirinin muhtevasından anlaşılmaktadır. Liderlik, devlet ve Hz. Peygamber’in İslam devletine giden yolda katettiği aşamaları açık ve anlaşılır bir üslupla çalıştayın açılış konferansında ortaya konmuş olması son derece önemliydi. Özellikle Medine Sözleşmesi’ne dair yorumları bendenizin en çok dikkatini çeken konu olmuştur. Çünkü bu sözleşme Yalçın Akdoğan Beyin de isabetli olarak belirttiği gibi ne tam bir anayasa ne de sıradan bir anlaşma metnidir, Hz. Peygamber’in liderliğini gösteren ve O’nun liderliğinde devlete giden yolda çok önemli bir aşamanın göstergesi ve belgesidir.

Bildiriye katkı olarak şunu söyleyebiliriz:

Bildiri de geçtiği şekliyle Elmalılı Hamid Yazır, Kadî Kâdî Abdülcebâr’ın şu görüşünü nakletmiştir:

“Mu’tezile’den Kadî Abdülcebbar demiştir ki; Peygamberlerin ba’sinden evvel insanlar şeriat-ı akliyye temessükte ümmet-i vahide idiler, şeriat-ı akliyye Sani’i Hak Teâlâ’nın vücudunu ve sıfatını itiraf ve nimetine şükriyle hizmetine iştigal ve zulm-ü tecavüz, kizb, cehil, abes ve emsali gibi kabayih-i akliyeden içtinab esasına müsteniddir. Çünkü bunlar aklen idrak olunurlar. Mademki ayette fe beasallahün Nebiyyin, ba’si enbiyanın terahî ifade eden *fa* ile sonradan olduğunu göstermiştir. Demek ki bunlardan evvelki ümmet-i vahidenin vahdet-i enbiyadan istifade edilmiş olunmayan bir şeriat imiş, böyle bir şeriat ise bir şeriat-ı akliyye olabilir. İhtimaldir Hz. Âdem iptida evladiyle beraber şeriat-ı akliyede içtima etmişlerdi de sonradan Cenab-ı Allah kendisini evladına Peygamber ba’setmiştir. Ve ihtimaldir ki onun ilk şeriat-i nebeviyyesi munderis olmuş da insanlar şerayi-i akliyye temessük etmişler ve bilahare diğer Enbiya ba’s buyurulmuştur. Bunlara göre akıl, enbiyadan evvel bir Resûl-i İlahî olmuş oluyor.”¹

Elmalılı Hamdi Yazır, naklin hemen ardından Kâdî Abdülcebâr’ın bu görüşüne şu iki noktada itiraz etmiştir:

“Lakin bu mezhepde de isbatı mümkün olmayan iki nokta vardır. **Birincisi** aklın medarı ahkam olan husn u kubuhta bizzat hâkim olup olamayacağı ve vücub-i aklînin vücub-i ameliyyeyi iltizam edip edemeyeceği meselesidir ki ilm-i usul ve Akaidin mesaili mühimmesindendir. **İkincisi** bidayeti halde insanların adl ü zulmü bilecek ve üzerine bina-i muamele edebilecek derecede istidlal-i akliyye muktedir olup olamayacakları ve bu kadar derin bir şuur ile hareket edip edemeyecekleri meselesidir. Bu iki nokta bugün dahi sabit değildir.”²

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul, Eser Kitabevi, 1971), s. 749.

² Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, II, 749.

Bir başka nokta ise Elmalılı Hamdi Yazır bildiride geçen söz konusu metni Fahreddin er-Razî'nin *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtîhu'l-Gayb)* adlı eserinden olduğu gibi tercüme etmiştir. Fahreddin Razî de bu metinde ifade edilen görüşü Kâdî Abdulcebbar ve Ebû Müslim el-İsfahanî'nin ileri sürdüğü ve desteklediği bir görüş olduğunu ifade etmiş ve hemen ardından “Bu görüşün sahih olması ancak husun ve kubhun akıl tarafından bilmesinin isbatıyla mümkün olabilir³ şeklinde itiraz kaydını düşmüştür. Elmalılı Hamdi Yazır'ın getirdiği birinci itiraz da Razî'nin bu kısa ifadesinin biraz geniş açıklamasından ibarettir.

³ Fahreddin er-Razî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut ts., VI, 13-14.